

Erőd Iván székfoglaló hangversenye elé

Kettős állampolgár. Budapest és Bécs nemcsak két korszaka, két lakóhelye volt. Zeneszerzői alkatát határozza meg az a tapasztalat, melyet a két városnévvel kapcsolhatunk össze. A budapesti zeneakadémia az ötvenes években nem csak egy – a szó inkább pejoratív értelmében – konzervatív zenei világot jelentett, hanem – s ez talán előnye is volt a Darmstadt felé menetelő Nyugattal szemben – ott megszerezhető nagy szakmai biztonságot. Erőd mindent megtanult, amit e közegben meg lehetett tanulni, s ezt később sem tagadta meg. Ha az akkori zeneszerzést csúfszóval a szocialista realizmus korszakának tekintjük, furcsa módon Erőd a szocialista realizmus utolsó bástyája. De csak annyiban, amiről előbb beszéltem, a biztos szakmai tudás nagy hagyományát tekintve. Hogy a paradoxont még élesítsem, a régi bécsi iskolák zeneszerzői magatartását és technikáit Budapest közvetítette Erőd számára.

Az 1956-os Bécs próbára is tette, de hitelesítette is ezt a tapasztalatot. Erőd úgy vetette bele magát a nyugati zeneszerzői áramlatok világába, mint néhány évvel később Kurtág, Vidovszky és mások. Máig őrzi ezeknek a zenei áramlatoknak pontos ismeretét, s megtanult abból is minden megtanulni valót. A Karl Schiske keze alatt szerzett diplomázó növendék idehaza akár az avantgarde képviselői közé sorolható lett volna. Mint mondtam, ezzel próbára is tette korábbi tudását: érvényes-e, használható-e az új közegben.

Csakhamar megindult, s azóta is tart ausztriai és világkarrierje. Termékeny és sokat játszott zeneszerző. Bár ihletét önmagból meríti, tud alkalmazkodni az előadók és a hallgatók igényeihez is. A Norrington, Slattkin, Lipovsek, Quirk, Schiff által megszólaltatott művek jelentőségét osztrák állami-díjakkal és kitüntetésekkel (s amire legbüszkébb, Magyarországon a Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjjal) ismerték el. Ugyanakkor zongoraművész, Karajan ajánlására a Wiener Staatsoper korrepetitora, versenyek győztese, számos koncert szólistája vagy kamarapartner volt, főképpen addig, míg grazi, majd 1989-től bécsi professzorként nem szentelte a zeneszerzés fölött maradó idejét inkább arra, hogy a következő generációt ugyanabban a szakmai tudásban részesítse.

A Bécsben megszerzett impulzusokat a budapestiek ellentétének és kiegészítőjének is tekintethetjük. Ahogy a pályán előrehaladunk, úgy épül be egyre szervezettebben zeneszerzői alkatába a Budapesten szerzett tudás. A hangokat nézve inkább bécsi iskolázottság dominál műveiben. A formaképzés, a tematikus munka, a tonalitás alakítása azonban a budapesti és a Budapest által követett régi nyugati technikákat vési a zenei anyagba. Erőd tradicionalizmusa nem a látókör szűkösségéből ered. Mondhatnám így is, dodekafónia utáni és nem előtti. Nem naiv, nem provinciális, hanem tudatosan vállalt. Emlékszem, egyszer egy neves külföldi

zeneszerző tartott előadást a grazi főiskolán. Amit tanított, meglehetősen erőltetett volt, inkább gegek halmaza, mint érett zenei magatartás. Ezt Erőd finom, de gondos elemzéssel nem is késlekedett szóvá tenni. A vendég válasza egy lefitymáló mondat volt: Ez a tradicionális nézőpont. Mire Erőd beírta ennyi megjegyzéssel: *Es stimmt*.

Ouvre-je nemcsak mennyiségileg gazdag. Elődjeihez hasonlóan differenciált is. Differenciált a műfajokban, előadói kombinációkban és a hangvételben. Mint maga vallja: „Zeném... alkalmasint vidám vagy játékos, mert úgy érzem, erre szükség van manapság, máskor véresen komoly, főleg, ha a szöveg úgy kívánja, de lehet 'felemelő' és 'magasztos' is (sokan ki fognak nevetni az elavult szóhasználatért), hiszen vágyik lelkünk a transzcendens után”.

Budapest nemcsak a pálya elejét jelenti. Mihelyt lehetett, kialakította magyarországi otthonát is Csákerényben, a Vértes ölében, ahol – mint írja – „a legjobban és legzavartalanabban tudok komponálni, és közben rózsákkal és a gyümölcsöskerttel foglalkozni.” Otthon van a magyarországi zeneéletben. Fenntartotta és felújította zenei barátságait, és ami számunkra a legtöbb: nem lehet olyan kérése az Alma Maternek, a Zeneakadémiának, melyre nemet mondana. Még a hetvenes években kértem fel arra, hogy kurzust vezessen a Zenetanárképző Intézetben, és e szerény helyen ugyanazzal az odaadással oktatta a vonósokat, fúvósokat, mint a bécsi főiskola zeneszerzőit. A meginduló doktoriskolában szemináriumot, témavezetést, opponálást vállalt, egyszóval Bécsben otthon, Budapesten itthon van.

Egy szót még személyiségéről. Egyszerre patrióta és európai polgár. „Nem vagyok hajlandó elfogadni azt a türelmetlenséget, mely még ma is lépten-nyomon megnyilatkozik a szomszéd országokkal és kisebbségekkel szemben, sajnos honfitársaink közt is elég gyakran. Számomra mindig csak nyereség volt egy más nyelven beszélő, más kultúrkörben felnőtt ember megismerése, barátsága. Széles a baráti körünk, a legkülönbözőbb foglalkozású, vallású és nemzetiségű emberekkel, de a legtartósabb barátságoknak azok bizonyultak, amelyek még tanulmányaim idején, Magyarországon kötődtek.”

Ez a nyitottság nemcsak emberi kapcsolatait jellemzi. Zeneszerzőként is így vall: „Sohasem azt írtam, amit egy világnézet elvárt, vagy amit éppen illet csinálni. Nagy tisztelője vagyok a 'mesterségnek', és nem szűnök meg tanulni a múlt mestereitől. Ugyanakkor azt vallom, hogy az inspiráció forrása igazában saját bensőmben rejlik. Zeném sokféle, mint én és a világ...”

Hadd legyen a Magyarországgal való szakmai és baráti kapcsolatnak pecsétje az az aktus, melyben a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia Erőd Ivánt tisztelettel tagjai közé fogadja.

Dobszay László

(Elhangzott 2010. október 11-én, a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében)